

Otabøgerne

Af Rolf Gjedsted

*„OTA grød er sund og nærende –
Og så får vi Eventyrbøger forærende“*

En særlig, eventyrlig plads inden for børne-samlebøgerne indtar Otabøgerne.

Bøgerne udkom som „boggave“ i Otafabrikkens produkter „Ota-Gryn“ og „Pama-Rismel“ i tyverne og trediverne. Men helt op til vore dage har de sejlivede eventyrbøger været med til at sætte deres præg på barneværelserne. Nu sælges de sidste, rampoverede eksemplarer til temmelig høje priser i vore antikvarier sammen med andre typisk danske samlebøger og ark, Familiejournalens „Børnenes Bog“, en miniature eventyrsamling fra begyndelsen af århundredet, Alfred Jacobsens „Danske Billeder“, med bidrag af den geniale dansk-norske tegner Louis Moe m. fl. – alt det, vi i dag kunne kalde kitch- eller nostalgé – mindelser fra en blødere verden.

Der er Sol og Sundhed i Sol-Gryn

Spis Ota-Gryn og bliv Stærk

Faas kun i Pækker

„OTA“s nye Boggave til Børnene 1936
bestaar af Serien »Fortællinger fra danske Byer og Egne« i 8 Bind af Ada Hensel og P. Falk Rønne. Kuponerne til »OTA«s Boggave er indlagt i OTA Gryn, OTA Solgryn, PAMA-Risgryn og PAMA-Rismels Pakkerne.

Gengivelse af omslags inderside på Otabog fra 1936-37
Ota's nye boggave til børnene 1936

Otabøgerne var skrevet af folk som den unge magister Lieberkind, børnebogsforfatteren Torry Gredsted og historikerne Ada Hensel og P. Falk Rønne i serierne „På eventyr gennem Danmarks-historien“, „Dyrefortællinger“, „Fortællinger“ og „Folkeeventyr“, samt serien „Fortællinger fra danske byer og egne“.

Moral og pæda-
gogik

Helt ud i varesloganet er Otabøgerne opbyggelige! „OTagrød er sund og nærende – Og så får vi Eventyrbøger forærende.“ Og ofte er omslagene, blå, røde, med sunde smilende, vandkæmmede børn, der både spiser grynene og læser bøgerne. Bøgerne indledes altid med en kort historisk indledning, som fx. fra „Det gyldne Skind“: CHRISTIAN 2 var en Ven af Borgere og Bønder og gav gode Love til Fordel for dem, men Adelsmændene var hans bitre Fjender, og tilsidst rejste de en Opstand mod ham, saa han maatte forlade Landet. Da han siden forsøgte at vende tilbage til Norge, hvor han jo ogsaa havde hersket, blev han fanget ved Forræderi og ført til Sønderborg Slot, hvor han sad i mange Aar. Først da Christian 3 kom paa Tronen, fik Christian 2 det bedre, han kom nu til at bo på Kalundborg Slot, hvor han levede under gode og mere frie Forhold. Der døde han 1559. Borgerne og Bønderne glemte aldrig denne Konge, der havde taget deres Parti mod Adelen.“

Med et korn salt fastslår Otabøgerne altid, at det er det sundeste at søge det sikre, d.v.s. kongen, der er ved magten, „den hjemlige havn“, men denne alt for indlysende tolkning skal som nævnt tages med et korn salt. Det er den samme „pointe“ man ofte finder i de gamle folkeeventyr, og det er hér Otabøgerne hører hjemme!

Otabøgerne er imidlertid andet end eventyr og nostalgi med deres tydeligt pædagogiske sigte.

I langt de fleste fortællinger møder vi en lille dreng eller pige af fattige og beskedne kår – noget man nok som barn i de depressive tredivere har kunnet identificere sig med – et lille, ydmygt barn, der kun ved hjælp af sin store godhed og flid og begavelse når frem til en passende position, det være sig moralsk eller materiel, som barnets godhed har berettiget det til! Gennem mange ydmygelser får den gode dreng, Ole, oprejsning, da han tilfældigt frelser den unge Christian den Fjerdes liv i Ada Hensel og P. Falk Rønnes „Jeg tør Ikke“, gengivet her i sin helhed, fordi den er sa karakteristisk for sproget og hensigten i flere af bøgerne:

Forbilleder og
nye myter

Der er præg af det klassiske sagn og eventyrs fortælle teknik i alle otafortællingerne. Og dette er i hvert fald specielt dansk! En ny

<p>5</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>EN FORTÆLLING FRA CHRISTIAN 4s BARNDOM</p> <p><small>Christian 4. (1586-1646) blev konger i Norge, da han var 11. År gammel. Hans første mand var Sofie, senere blev han gift med Dronningen Dorothea. Christian 4. var en god leder, og han var en af de konger, der gjorde Danmark og Norge til en af de store nationer i Europa. Han var en af de konger, der gjorde Danmark og Norge til en af de store nationer i Europa.</small></p> <p>EN tidlig Forårsdag kom en 13-Åars Dreng ridende ned ud en smal Skovvej et Par Mil fra Kolding. Vejen førte ned til en lille Sø, og Drengen vilde ride derhen for at se den. Men pludselig standede han sin Hest. Hvad var dog det? Han hørte en vred Stemme og Lyst den af Slag, der var røgsmok en eller anden, der var opbidset.</p> <p>Drengen drejede langsomt sin Hest efter Lyst, og snart kom han til en aben Plads, hvor han fik Øje paa to Dreng, der sloges af alle Kreatter.</p> <p>Den ene af dem var fint klædt, medens den anden Klæder viste, at han var en fattig Bondedreng.</p>	<p>6</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>Ja, egentlig kunde man ikke sige, at de altes, for det var kun den fine Dreng, der slog. Han var aldeles rasede og for lige løs paa den anden med knyttede Hænder, medens Bondedrengen søgte at værgе sig saa godt han kunde. Han fik dog alligevel mange Slag, men han tog dem uden at kny.</p> <p>»Hvorfor slaar du da ikke igen, Dreng?« raabte saa pludselig den unge Kyrtler.</p> <p>De to Drengе opgavde ham først nu, og de stilledе sig forundret paa ham.</p> <p>»Er det fordi du er end du — skal jeg hjælpe dig?«, fortsatte Rytteren og gjorde Mødet til at springe af Hæsten. Men dets forskrækkede øjensynligt den fine Dreng, for han vendte sig og pilede af ind i Skoven. Bondedrengen derimod blev roligt staaende.</p> <p>»Hvad havde du gjort ham?« spurgte Rytterten.</p> <p>»fingenting, han bliver tit saa hidsig, og saa slaar han løs paa mig!« lod det stille Svar.</p> <p>»Men hvorfor slaar du saa ikke igen, du ser da ud til at være lige saa stærk.«</p> <p>»Det er jeg ogsaa.«</p> <p>»Jamen, saa slaa da igen, lad dig ikke prygle som en Hund.«</p>	<p>7</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>»Jeg tør ikke.« svarede Bondedrengen.</p> <p>»Tor du ikke?«</p> <p>»Nej.«</p> <p>Den unge Rytter saa forundret paa ham.</p> <p>»Er du fejl, fy skam dig, saadan en stor, stærk Dreng som du!«</p> <p>»Jeg er ikke fejl.« svarede Bondedrengen fast og blev ned i Hovedet, »men han er Son af vor Herremand, og hans Fader kan raade over min Fader og mig.«</p> <p>»Er det derfor, du finder dig i alting at den Dreng?«</p> <p>»Jeg ved, at hvis Eck klager over mig til sin Fader, bliver jeg hængt, og jeg jaget fra vor Herred, og vi er fattige.«</p> <p>Den unge Rytter betænkte sig et Øjeblik.</p> <p>»Det kan nu være meget godt, altsammen, men jeg fandt mig alligevel ikke i det.«</p> <p>»Det tror jeg alligevel svaare Bondedrengen, som det behøver en fin Junker som I jo hælter ikke.«</p> <p>»Du skal heller ikke finde dig i det!« svarede den anden heftigt. »Ingen i Danmark behøver at være Trede.«</p> <p>»Og dermed read han videre ned ad Stien uden at sige Farvel.«</p>	<p>8</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>Bonedrengen saa bedrøvet efter ham. Han havde syntes saa godt om denne smukke, rakte Dreng, og han følte sig nedbøjet ved at tænke paa, at han forsøgte ham.</p> <p>Den unge Rytter red imidlertid videre ned til Søens Bred. Her steg han af Hæsten og saa sig om. Mellem Svæne laa der en gammel Pram, og den fik han Lyst til at tage sig en Seltur i. Han bandt sin Hest til en Træstamme, løste Prammen og stødte fra.</p> <p>Bonedrengen, der langsomt havde fulgt efter ham, kom netop nedreder, og han raabte forskrækket og advarende:</p> <p>»Gør det ikke, Prammen er gammel og læk, I drøber!«</p> <p>»Men den unge Junker tog ingen Notits af hans Raad, han var allerede i Færd med at stige op i Prammen, som han havde lyst til.«</p> <p>»Det saar han sig i sin sind, jeg hveder Ole!« udbrød Bondedrengen og løb nu all, hvad han kunde helt ned til Bredde.</p> <p>Da han naaede den var den unge Junker allerede et godt Stykke ude. Der var ogsaa Arzer i Prammen, og det lod til, at han forstod at bruge dem. Det gamle Fartøj gled rask ud mod Søens Midte, og Ole tænkte med Rædsel paa, at</p>
<p>9</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>Søen herude var meget dyb, ja Folk plejede at sige, at den var bundløs.</p> <p>»Naa, han kan nok svømme,« udbrød Ole, »men bare det hjælper ham, for Vandet er saa koldt, at han nærmest kan faa Krampe, og desuden har han jo alt det stive, tunge Tøj paa. Hvorfor skal jeg dog kunne hjælpe ham?«</p> <p>Ole saa sig fortvivlet om, men der var ikke anden Både og ikke andre Mennesker i Nærheden.</p> <p>Pludselig fik han Øje paa Junkerens Hest, der stod bundet til et Træ og usalmodigt stamper i Jorden.</p> <p>I den Hest løb hun sig op i den. Rytter og Hæsten var mig og frygig og Ole, der sået ikke</p>	<p>10</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>var vant til at ride med Saddel, maatte ordentlig klamre sig fast til dens Mankе, for at den ikke skulde kaste ham af.</p> <p>Og nu gljaldt det om at faa den til at gaa ud i Vandet. Først prøvede Hæsten uvilligt, men omsider satte den med et rask Spring ud gennem Søen.</p> <p>Og det var ogsaa i ydreste Øjeblik, for ret længe kunde Junkeren sikkert ikke holde sig oven Vand.</p> <p>Ole styrede Hæsten hen imod et stort Punkt i Søens Midte, det var Junkerens Hoved, der endnu var oven Vand. »Hurtigt, hurtigt!« raabte han til Hæsten, og det var, som forstod den ham og lagde alle sine Kreatter i.</p> <p>Det kolde Vand ismede Ole, men han saa med Glæde, at Afstanden hurtigt blev kortere og kortere mellem ham og Junkeren.</p> <p>De var nu ganske nær ved hinanden, og Ole saa nu, at den andens Ansigt var ganske bleget og fortrukket af Udmatthed.</p> <p>»Gudskelov var Junkeren sikkert maattet give op.«</p> <p>Men nu bojede Ole sig ned og tog et fast Tag i hans Vans.</p>	<p>11</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>»Tror I, at I selv kan træde op i Stigbojlen?« spurgte han og tog sin ene Fod ud af Bojlen.</p> <p>»Ja,« hviåskede Junkeren haest.</p> <p>Ole haledе til det bedste han havde lært, og det lykkedes. Junkeren fik Fodfæste i Stigbojlen og kom saa meget op, at han kunde lægge sig tværs over Hesteryggen løn Ole.</p> <p>Hæsten forstod, at nu gljaldt det om at komme i Land i en Fart, den havde af sig selv vendt om, og nu svømmede den ind efter af alle Kræfter.</p> <p>Omsider naaede de alle tre Bredde, og med et rask Spring satte Hæsten op paa den, og den var glad for at det kolde Båd var overstaaet.</p> <p>Junkerens satte sig udmatet ned paa Bredde.</p> <p>»Hvad hedder du?« spurgte han Ole.</p> <p>Drengen fortalte ham det.</p> <p>Og hvor bor din Fader?«</p> <p>Ole forklærede, hvor han boede.</p> <p>»Kan du svømme?«</p> <p>»Nej.«</p> <p>»Du er en modig Dreng, Ole. Hæsten kunde jo nænt have kastet dig af ude i Vandet, og saa havde du været fortabt.«</p> <p>»Ja, det vidste jeg.«</p> <p>»Du vidste det ovenikøbet! Du, Ole, jeg er</p>	<p>12</p> <p>JEG TØR IKKE</p> <p>ked af det, jeg sagde for. Du er ikke fejl, det ved jeg nu. Kan du tilgive mig?«</p> <p>Junkerens rakte Haanden frem, og Ole greb den ærbødig.</p> <p>»Men heretter skal du aldrig mere være nødt til at sige »Jeg tør ikke.« vedblev han. »Jeg vil gøre baade dig og din Fader til frie Mænd, for det fortjener du. Ja, du ser forbavset paa mig, men jeg kan virkelig gøre det, jeg siger — for du skal nemlig vide, at det er Kong Christian 4s Liv, som du i Dag saa modigt har reddet. Ole nu maa jeg hjem til Koldinghus, jeg tænker, at min Hovmester ikke er bled, eftersom jeg er reddet uden Følge. Farvel, Ole.«</p> <p>Og den skønlige slug sig ind med Haanden. Derefter satte han sig op, og snart efter var han forsvundet mellem Træerne, medens Ole forundret stirrede efter ham og snarert skænkede han Oles Fader en god Selvsjægtard mord for Kolding, og nu begyndte der en lykkelig Tid for Ole og hans Fader.</p>

myte bygges op omkring en vedtagen historie og funktion, og barnet, læseren identificeres med dele af den nye myte, som deltagende i en handling, han eller hun kender fra sin hverdag. Historieundervisning, en forbindelse fremad og bagud. Det samme gør sig gældende i dyrefortællingerne, hér er det dyret, der er „helten“. Efter en beskrivelse, eller gennem en beskrivelse af dyrets adfærdsmønster, fortælles en historie om dets grundliggende mod, klogskab og godhed, som hos det „almindelige“, gode, fattige barn. Det virker naturligvis lidt komisk, at den gennemgående figur, „helten“ eller „heltinden“, altid er arketyrisk, fungerende efter otabogs-publikummets forventning, men det er en del af charmen og ideen, når man er „seriefan“. . . . I I. Lieberkind's „Det flyvende Firben“ er det dog den lærde videnskabsmand, Professor Brown, der er en uheldig og heldig helt . . .

Otabøgernes titler og tegninger er også et kapitel for sig!

Illustration af Oscar Knudsen til „Det flyvende Firben“ af I. Lieberkind, Ota, 1931

Fortællingerne har titler som „Orkanens Helt“, „En Høvdings Søn“, „Den klogeste Sejrer“, „Nissen gør Gavn“, „Spådomme om Frederik den Tredie“, „Absalons Løfte“, „Den nysgerrige Frits“, „Gavialen“, „Lommeuret“, „Lossen“ og „Spøgelset på Kronborg“. Titlerne siger en hel del om indholdet, der faktisk ér afsindigt underholdende den dag i dag, sammen med de festlige illustrationer og nogle glemte gryn mellem siderne, der minder om de eksotiske tider, da der også var arbejdsløshed og sporvogne og morgenduelige børn på vej til skole med gavekuponer til årets „Otabog-gave“ i lommerne . . .

Der er Sol og Sundhed i Sol-Gryn

Der er Sol og Sundhed i Sol-Gryn
Smilende Ota-Barn
og Mor